

УДК 611-01:092

О. Л. Холодкова, канд. мед. наук, доц.,

О. І. Білявський, канд. мед. наук, доц.

ЖИТТЯ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ ВИДАТНОГО АНАТОМА МИКОЛИ СЕРГІЙОВИЧА КОНДРАТЬЄВА

Одеський державний медичний університет, Одеса, Україна

УДК 611-01:092

Е. Л. Холодкова, А. И. Белявский

ЖИЗНЬ И ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ВЫДАЮЩЕГОСЯ АНАТОМА

НИКОЛАЯ СЕРГЕЕВИЧА КОНДРАТЬЕВА

Одесский государственный медицинский университет, Одесса, Украина

Выдающийся анатом, талантливый педагог и общественный деятель, член-корреспондент Академии наук Украины профессор Николай Сергеевич Кондратьев родился 2 января 1888 г. в селе Тюткино Курской губернии. Закончив в 1907 г. гимназию в Сумах, в том же году он стал студентом медицинского факультета Харьковского университета. С глубокой серьезностью Николай Сергеевич отнесся к изучению всех медицинских дисциплин. В 1912 г. он закончил медицинский факультет, получил врачебный диплом с отличием и в 1913 г. начал работать внештатным прозектором на кафедре нормальной анатомии Харьковского университета. Несовершенство тогдашних методов исследования нервной системы привлекло внимание Николая Сергеевича, и в результате кропотливого труда он создал собственный, абсолютно оригинальный метод исследования. Описание этого метода было основой диссертации «К методике селективной макромикроскопической окраски вегетативной нервной системы» на получение степени доктора медицинских наук, которую он защитил в 1922 г.

В 1923 г. Николай Сергеевич был избран профессором кафедры нормальной анатомии Одесского государственного медицинского института, где годы заведования были наиболее плодотворными, когда особое внимание он уделял изучению нервных образований грудной и брюшной полостей и таза. 22 февраля 1939 г. Н. С. Кондратьев был избран членом-корреспондентом Академии наук Украины, активным сотрудником которой он был до конца своей жизни.

Умер профессор Н. С. Кондратьев 7 марта 1951 г., похоронен на Втором городском кладбище Одессы.

Ключевые слова: Н. С. Кондратьев, выдающийся ученый, нервная система.

UDC 611-01:092

O. L. Kholodkova, O. I. Bilyavsky

LIFE AND ACTIVITY OF A PROMINENT ANATOMIST

MYKOLA SERGIYOVICH KONDRATYEV

The Odesa State Medical University, Odesa, Ukraine

A prominent anatomist, talented teacher and public man, a fellow of the Academy of Sciences of Ukraine professor M. S. Kondratyev was born on January 2, 1888, in the Tyotkino village of Kursk province. Having graduated from the high school in Sumy in 1907, he became a student of the medical faculty of the Kharkov University. M. S. Kondratyev took his study of all medical disciplines very seriously. In 1912 he graduated from the medical faculty with a first-class honours degree and in 1913 began to work as a freelance dissector of the Normal Anatomy Department of the Kharkov University. Imperfection of that time methods of research of the nervous system attracted Mykola Kondratyev's attention and as a result of laborious work he created the own, absolutely original method of research. Description of this method became the basis of his thesis "To a method of selective macromicroscopic staining of the vegetative nervous system" for a doctor's degree, which he defended in 1922.

In 1923 M. Kondratyev was elected a professor of the Normal Anatomy Department of the Odessa State Medical Institute, where he spent the most fruitful years studying nervous formations of the thoracic and abdominal regions and pelvis.

On February 22, 1939 M. Kondratyev became a fellow of the Academy of Sciences of Ukraine, the active worker of which he had been up to the end of his life.

Professor M. S. Kondratyev died on the 7th of March, 1951 and was buried on the Second City Cemetery of Odessa.

Key words: M. S. Kondratyev, prominent anatomist, nervous system research.

У 2008 р. виповнюється 120 років із дня народження видатного анатома, талановитого педагога та громадського діяча, професора, члена-корреспондента Академії наук України Миколи Сергійовича Кондратьєва.

Микола Сергійович Кондратьєв народився 2 січня 1888 р. (20.12.1887 р. за старим стилем) у селі Тюткіно Курської губернії Рильського повіту в сім'ї купця та дрібного земельного власника [1]. Батьки Миколи Сергійовича не намагались

утримувати дітей у міщанському купецькому оточенні, але змогли дати всім дітям лише середню освіту. Вищу освіту кожен із них отримав завдяки власним зусиллям, бо у 1908 р. сім'я розорилася (за іронічним виразом Миколи Сергійовича — батько його проторгувався), та батьки перейшли на утримання своїх дітей.

Закінчивши у 1907 р. гімназію в Сумах, у тому ж році він став студентом медичного факультету Харківського університету. На вибір професії медика, мабуть, вплинув його дядько В. О. Тарашенко, що працював прозектором кафедри нормальної анатомії вищих жіночих курсів у Харкові. Він прищепив Миколі Сергійовичу прагнення до вивчення анатомії.

Із глибокою серйозністю Микола Сергійович опановував усі медичні дисципліни, але найбільше задоволення він отримував від вивчення природничих і філософських предметів. Ще будучи студентом, на перших порах Микола Сергійович захоплювався хірургією під керівництвом відомого лікаря Михайла Івановича Протасова. Але також дуже сильний вплив на нього мав завідувач кафедри анатомії професор О. К. Білоусов, якого Микола Сергійович відносить до своїх перших учителів з анатомії. У 1908 р. кафедру анатомії очолює В. П. Воробйов — учень В. О. Білоусова. Запал творчих пошуків В. П. Воробйова передається молоді, у тому числі Миколі Сергійовичу, який став одним із перших талановитих його учнів.

У 1912 р. Микола Сергійович закінчив медичний факультет, одержав лікарський диплом із відзнакою та у 1913 р. почав працювати позаштатним помічником прозектора на кафедрі нормальної анатомії медичного факультету Харківського університету.

Війна, яка почалась у 1914 р., відірвала Миколу Сергійовича від анатомії та наукових досліджень. Він був призваний до армії, де працював молодшим лікарем Царськосільського полку.

Якнайбільше у цей час йому допомогли знання та навички, запозичені у Михайла Івановича Протасова. Демократичний дух університету він переніс у армійське оточення. Цим Микола Сергійович заслуговує любов, довіри та повагу своїх товаришів по службі всіх чинів і звань. Проявом довіри народу в період Лютневої революції 1917 р. було обрання М. С. Кондратьєва членом Ради солдатських депутатів.

Після демобілізації з армії у 1918 р. він знову повертається до роботи на кафедрі нормальної анатомії Харківського університету, де під керівництвом свого високошановного вчителя починає вивчати вегетативну нервову систему. Недосконалість тодішніх методів дослідження нервової системи привернула увагу Миколи Сергійовича [5], і в результаті кропіткої праці він створив власний, абсолютно оригінальний метод дослідження. Опис цього методу був основою дисертації «К методике селективной макромикроско-

пической окраски вегетативной нервной системы» на здобуття ступеня доктора медичних наук, яку він захистив у 1922 р. Дисертацію він присвятив світлій пам'яті лікаря-гуманіста М. І. Протасова. Його опонентами були О. В. Палладін, Н. І. Лисичин і В. П. Воробйов. Дисертація була затверджена й одержала найвищу оцінку академіка В. Н. Старкова, який вважав, що «данная работа Н. С. Кондратьева является ценным вкладом в сокровищницу анатомических методов исследования, является глубоко научной, совершенно оригинальной и затрагивает крайне интересные вопросы не только морфологии нервной системы, но и ее биохимии».

У 1923 р. Микола Сергійович був обраний професором кафедри нормальної анатомії Одеського державного медичного інституту. Йому було доручено завідування кафедрою. Дуже енергійно він почав реорганізацію наукового та навчального процесів. Викладання анатомії Микола Сергійович проводив із позицій функціональної анатомії, висвітлюючи роль філо- й онтогенезу в процесі вдосконалення вищих морфологічних структур, вплив на їх формування зовнішнього та внутрішнього середовищ, й особливо підкреслював провідну роль нервової системи у закономірностях розвитку форми та функції. Він організовує три лабораторії, які протягом багатьох років були центром наукової морфологічної думки. Одна з наукових лабораторій була заснована при кафедрі анатомії, друга — в Одеському психоневрологічному інституті під керівництвом професора Г. І. Маркелова, третя — в Одеському зообіологічному інституті, керована професором Є. П. Синельниковим. Усі лабораторії під безпосереднім керівництвом М. С. Кондратьєва працювали в одному напрямку — вивчення периферійної нервової системи та вдосконалення методів її дослідження. У роботу лабораторій залучали не тільки морфологів, але й фізіологів, невропатологів, практичних лікарів і студентів. Уперше під керівництвом М. С. Кондратьєва і його талановитого учня М. Д. Довгялло почав працювати науковий студентський гурток, у завдання якого входила науково-дослідна робота. Серед студентів особливу активність проявили М. Я. Герасименко, С. Б. Винер, В. Н. Томашевич і багато інших, які пізніше гідно продовжували традиції свого вчителя у науковій та педагогічній діяльності. Найбільш плідними у роботі дослідних лабораторій були 1924–1941 рр., коли поглиблено вивчалась іннервація органів грудної, черевної, тазової порожнин. Особливо цікавими були праці М. С. Кондратьєва [5] і його співавторів (М. Д. Довгялло, Л. І. Костинович [6], М. М. Челюсткіної [8] та ін.) щодо вивчення додаткових нервових утворень грудної порожнини у порівняльно-анатомічному аспекті та на людині.

М. С. Кондратьєв багато працював, вивчаючи іннервацію органів черевної порожнини і таза. Особливо велику увагу він приділяв іннервації шлунка, червоподібного відростка сліпої кишки.

Професор
М. С. Кондратьєв

Микола Сергійович Кондратьєв (четвертий зліва в I ряду)
і В'ячеслав Осипович Бушкович (п'ятий зліва в I ряду)
з групою курсисток (фото 1936 року)

Разом із вивченням іннервації окремих органів М. С. Кондратьєв розробляв загальні принципи закономірностей іннервації органів грудної, черевної, тазової порожнин. У цьому напрямку працювали А. А. Ціома [7], В. О. Калина [4], М. Я. Герасименко [3] та всі його учні.

22 лютого 1939 р. М. С. Кондратьєва було обрано членом-кореспондентом АН УРСР, активним співробітником якої він був до кінця свого життя.

Сумлінна праця, багатогранна діяльність, харизматичність були притаманні Миколі Сергійовичу Кондратьєву як керівнику, раднику та другу кожного, хто творив. За ініціативою Миколи Сергійовича у 1940 р. була надрукована перша в історії кафедри нормальної анатомії Одеського медичного інституту збірка наукових праць «Морфологія вегетативної нервної системи в классах і групах позвоночних».

Професор М. С. Кондратьєв як учень академіка В. П. Воробйова продовжував його традиції у своїй педагогічній роботі, розвивав передові для того часу ідеї свого вчителя. У педагогічній діяльності професор М. С. Кондратьєв, у першу чергу, намагався вже з 1-го курсу прищепити студентам любов до майбутньої лікарської діяльності. «Его лекции отличались, — згадує один із його учнів, — оригинальностью мышления, большим научным содержанием, побуждали студентов к творческой деятельности не только в анатомии, но и в других областях медицинской науки».

Велику увагу Микола Сергійович приділяв практичній роботі студентів на препаратах і трупах. Він цікавився проведенням практичних занять, наполягав на їх уніфікації. Був вимогливим до студентів, залишаючись при цьому доброзичливим, пробуджував їх творчу думку. Професора М. С. Кондратьєва можна було знайти у будь-який час на кафедрі, завжди готового прийти на

Академік В. П. Воробйов зі своїм учнем
професором М. С. Кондратьєвим

допомогу студентам у поясненні складних і важких питань.

У 1948 р. М. С. Кондратьєв через хворобу залишив завідування кафедрою та працював на посаді професора. Дві кафедри, що існували в той час, об'єдналися у єдину кафедру нормальної анатомії людини, яку очолив професор Ф. А. Волінський [2], другий талановитий учень засновника української школи анатомів — академіка В. П. Воробйова.

Протягом своєї творчої діяльності професор М. С. Кондратьєв надрукував 85 наукових праць у вітчизняних та іноземних виданнях, підготував 11 докторів і кандидатів наук.

Професор М. С. Кондратьєв помер 7 березня 1951 р. і був похований на 2-му міському кладовищі Одеси.

Своєю невтомною працею, жагою нових винаходів, творчим ентузіазмом М. С. Кондратьєв

всебічно сприяв розвитку вітчизняної морфологічної науки, яка була, є і буде фундаментом для всіх медико-біологічних дисциплін.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Кондратьєв* Микола Сергійович: Особиста справа / ОМІ ім. М. І. Пирогова. — 1950. — № 054/к. — 62 с.

2. *Вольнський Ф. А.* Кафедра нормальної анатомії Одеського медичного інституту за 50 лет советской власти // Архив АГЭ. — 1969. — № 2. — С. 106-119.

3. *Герасименко М. Я.* Морфологическая характеристика нервного аппарата матки при некоторых доброкачественных новообразованиях // Тез. VII съезда ВНО АГЭ. — Тбилиси, 1966. — С. 5-8.

4. *Калина В. О.* К учению об иннервации органов малого таза позвоночных. Иннервация малого таза собаки: Дис. ... канд. мед. наук. — Одесса, 1938. — 124 с.

5. *Кондратьев Н. С.* К методике селективной окраски макро-микроскопической вегетативной нервной системы: Дис. ... д-ра мед. наук. — Х., 1922. — 70 с.

6. *Костинович Л. И.* К вопросу интрамуральной нервной системы пищеварительного тракта у голубя "Nervus caecocolicus". — М.: Госмедиздат, 1940. — 4 с.

7. *Циома А. А.* К вопросу об иннервации желчного пузыря человека: Дис. ... канд. мед. наук. — Одесса, 1940. — 142 с.

8. *Tscheluskina M. N.* Uber der Innerv d. Tradua u. der Bruuchen beim Hunole // Z. Anat. Entw. — 1927. — T. 93, N 4. — S. 124-127.

*Передплатуйте
і читайте
журнал*

ІНТЕГРАТИВНА АНТРОПОЛОГІЯ

У ВИПУСКАХ ЖУРНАЛУ:

- ◆ Методологія інтегративних процесів
- ◆ Генетичні аспекти біології та медицини
- ◆ Патологічні стани і сучасні технології
- ◆ Філософські проблеми геронтології та геріатрії
- ◆ Дискусії

Передплатні індекси:

- для підприємств та організацій — 08210;
- для індивідуальних передплатників — 08207

Передплата приймається у будь-якому передплатному пункті